

CRVENI ADRESAR

SOFIJA LUNDBERJ

Preveo sa švedskog
Nikola Perišić

Laguna

SLANIK. DOZATOR ZA LEKOVE. Zdela sa pastilama za grlo. Merač pritiska u originalnoj ovalnoj plastičnoj kutiji. Lupa sa crvenom čipkanom trakom sa neke božićne zavese, privezana sa tri debela čvora. Telefon sa krupnim brojkama. Crveni adresar od pohabane kože, sa povijenim uglovima koji otkrivaju požuteli papir unutra. Pažljivo je poređala predmete nasred kuhinjskog stola. Moraju stajati lepo i uredno. Na svetloplavom ispeglanom stolnjaku ne sme biti nijednog nabora.

Potom trenutak tišine dok gleda u pravcu ulice i kišnog sivila. Ljudi koji žure, sa kišobranima ili bez njih. Ogoljeno drveće. Šljunak rasut po asfaltu i voda koja pronalazi sebi put.

Jedna veverica potrča po grani, i u njenim očima blesnu trunčica radosti. Nagnula se i kroz zamučeno staklo pažljivo pratila kretanje životinjice. Čupavi rep joj se njihao sa jedne na drugu stranu dok se gipko kretala između grana. Onda je skočila dole na put i brzo odjurila u susret novim avanturama.

Uskoro će biti vreme za ručak, pomislila je i pogladila stomak. Drhtavom rukom je podigla lupu i kroz nju pogledala

na zlatni ručni sat. Ali brojke su ipak bile previše sitne, pa je morala da odustane. Skrstila je ruke u krilu i na tren sklopila oči u iščekivanju dobro poznatog zvuka sa ulaznih vrata.

„Doris, je l' vi to spavate?“

Namerno preglasan poziv naglo ju je trgnuo iz sna. Osetila je ruku na ramenu, sanjivo pokušala da se osmehne i klimne glavom mladoj negovateljici koja se nagnula prema njoj.

„Jesam malo zadremala“, reči joj zastadoše u grlu, zakašljala se.

„Evo, popijte malo vode.“ Negovateljica se za tili čas našla kraj nje sa čašom i Doris je otpila nekoliko gutljaja.

„Hvala... Izvini, ali zaboravila sam kako se zoveš.“ Pono-vo nova devojka. Stara je dala otkaz, treba da nastavi sa studijama.

„Ali, Doris, pa to sam ja, Ulrika. Kako ste danas?“, upitala je, ali nije zastala da sasluša odgovor.

Neće ga ni dobiti.

Doris je ćutke pratila pogledom Ulrikine hitre pokrete u kuhinji. Videla je kako uzima crni biber i kako sklanja slanik i nosi ga u ostavu. Iza sebe je ostavila zatalasan stolnjak.

„Bez dodatnog soljenja, rekla sam vam već“, rekla je Ulrika držeći u rukama posudu sa hranom i strogo se zagledala u nju. Doris klimnu glavom i uzdahnu dok je Ulrika skidala plastičnu foliju. Sos, krompir, riba i grašak, pomešani u kašu, sručili su se na smeđi keramički tanjir. Ulrika je stavila hranu u mikrotalasnu pećnicu i okrenula dugme na dva minuta. Mašina se pokrenula uz potmuli šum i stanom se polako raširio miris ribe. U iščekivanju hrane Ulrika je počela da joj pretura po stvarima: složila je novine i poštu u aljkavu hrpu i povadila suđe iz mašine za pranje.

„Je li napolju hladno?“ Doris je pogledala tmurno i vlažno vreme sa druge strane prozora. Nije mogla da se seti kada

je poslednji put bila napolju. Tada je još bilo leto. Ili možda proleće.

„Da, uh, uskoro stiže zima. Danas su kišne kapi bile ledene. Sreća pa imam auto i ne moram da idem peške. Pronašla sam mesto za parkiranje na ulici, baš ispred ulaza. Ovde u gradu je inače očajno, ali ponekad ti se posreći“, reči su kuljale iz Ulrike, pa zatim prešle u tiho pevušenje. Neka pop-pesma, Doris ju je prepoznala sa radija. Ulrika se vrtela dalje. Usisala je spavaću sobu. Doris ju je čula kako dumbara i ponadala se da neće oboriti vazuu, onu ručno oslikanu koju toliko pažljivo čuva.

Kada se Ulrika ponovo pojavila, nosila je haljinu preko ruke. Onu tamnocrvenu vunenu, sa krupno pletenim rukavima i jednom niti vune koji viri iz poruba. Doris je poslednji put kada je nosila tu haljinu pokušala da je izvuče, ali zbog bola u leđima nije mogla da dosegne ispod kolena. Pružila je ruku u pokušaju da je dohvati, ali je zgrabila samo vazduh, pošto joj je Ulrika hitro okrenula leđa i prebacila haljinu preko stolice. Onda je prišla i počela da otkopčava Dorisin kućni ogrtač. Pažljivo je povlačila rukave, a Doris je tiho zajejala kada joj je bol iz leđa sevnuo kroz ramena. Uvek je bio tu, danju i noću. Podsetnik na njeno ostarelo telo.

„Sada morate da ustanete. Podižem na tri, u redu?“ Ulrika ju je obuhvatila jednom rukom, pomogla joj da ustane i skinula joj kućni ogrtač. Ostala je da stoji tako, na hladnom dnevnom svetlu u kuhinji, naga izuzev donjeg veša. I njega treba promeniti. Kada je grudnjak popustio, Doris se pokrila rukom. Grudi su joj se opuštene spustile ka stomaku.

„Joj, sirotice, vama je hladno! Hajdemo u kupatilo.“

Ulrika ju je uzela za ruku, a Doris ju je sledila opreznim, nesigurnim korakom. Osetila je kako joj se grudi njišu, pa ih je pritisla rukom. U kupatilu je bilo toplije, keramičke

pločice skrivale su podno grejanje. Otresla je papuče sa nogu i sa uživanjem osetila toplotu pod tabanima.

„Dobro, sad da vam obučemo haljinu. Ruke gore.“

Poslušala je, ali su joj se ruke podigle samo do visine grudi. Ulrika je vukla i natezala tkaninu dok joj je navlačila haljinu preko glave. Kada je Dorisina glava izvirila, nasmejala se.

„Uja! Kakva fina boja. Lepo vam stoji. Hoćete i malo ruža na usnama? Možda i malo rumenila na obrazima?“

Šminka je stajala poređana na stočiću kraj umivaonika. Ulrika je podigla ruž, ali je Doris odmahнула glavom i okrenula se na drugu stranu.

„Šta bi sa hranom?“, upitala je na povratku do kuhinje.

„Hrana! Joj! Kakva sam ja blesa, potpuno sam zaboravila. Moraću ponovo da je zagrejem.“

Ulrika požuri do mikrotalasne pećnice, otvori vratanca i ponovo ih zalupi, okrete dugme na jedan minut i pokrenu je. Zatim je sipala sok od brusnice u čašu i stavila tanjir na sto. Doris se namrštila pri pogledu na kašu, ali ju je glad primorala da se maši viljuške.

Ulrika je sela naspram nje sa šoljom u ruci. Onom ručno oslikanom, sa ružičastim ružama. Nju Doris inače nikada ne koristi iz straha da će je razbiti.

„Kafa je zlato svakodnevice“, osmehnula se Ulrika, „zar nije tako?“

Doris je klimnula glavom ne skrećući pogled sa šolje.

Ne sme je ispustiti.

„Jeste li siti?“, upita Ulrika pošto su neko vreme sedele ćutke. Doris klimnu glavom, pa Ulrika ustade da skloni tanjir. Vratila se sa još jednom šoljom kafe koja se pušila. Onom tamnoplavom iz *Heganesa*.

„Izvolite. Sad možemo malo da predahnemo, šta kažete?“

Ulrika se osmehnula i ponovo sela.

„Kakvo je ovo vreme, kiša, kiša i ponovo kiša. Kao da nikada neće prestati.“

Doris je htela da prokomentariše, ali je Ulrika nastavila ne obraćajući pažnju:

„Pitam se da li sam odnela rezervne čarape u obdanište. Danas će klinci verovatno biti mokri do gole kože. Pa dobro, možda će pozajmiti od nekoga. U suprotnom ću dovesti kući jedno mrgodno bosonogo klinče. Uvek ta briga za decu. Znete i sami, pretpostavljam. Koliko dece imate?“

Doris odmahnu glavom.

„Joj, pa zar nijedno? Sirotice, onda vam sigurno niko ne dolazi u posetu? Zar se niste udavali?“

Negovateljčino napadno ponašanje ju je iznenadilo. Nisu imale običaj da pitaju takve stvari, ili barem ne ovako, bez ikakvog okolišanja.

„Ali valjda imate nekih prijatelja? Dođu li ponekad ova-mo? Ovo mi deluje baš podebelo“, rekla je pokazujući na adresar na stolu.

Doris nije odgovorila. Iskosa je pogledala Dženinu fotografiju, ona koja visi u predsoblju, ali je negovateljica nikada ne primećuje. Dženi je tako daleko, a ipak uvek blizu u mislima.

„Eh, čujte“, nastavila je Ulrika, „moram brzo dalje. Nastavićemo priču sledeći put.“

Ulrika je stavila šolje od kafe u mašinu za pranje sudova. I onu ručno oslikanu. Zatim je nekoliko puta prešla krpom preko radne površine u kuhinji, uključila mašinu i, pre nego što je Doris stigla i da se okrene, šmugnula napolje. Kroz prozor je videla kako Ulrika usput navlači jaknu i udaljava se u crvenom autiću sa znakom opštinske službe za kućnu

negu na vratima. Doris je sitnim korakom prišla mašini za pranje sudova i zaustavila program. Izvadila je ručno oslikanu šolju, pažljivo je isprala i sakrila u dnu ormarića, iza dubokih činija za desert. Pogledala je iz svih uglova. Nije se videla. Zadovoljno se ponovo smestila za kuhinjski sto i poravnala stolnjak rukom. Pažljivo je poređala stvari. Dozator, pastile za grlo, plastična kutija, lupa i telefon ponovo su pronašli svoja prava mesta. Kada je prišla adresaru, zaustavila se i spustila ruku. Odavno ga nije prelistala. Sada je otvorila korice i suočila se sa imenima na prvoj strani. Sva su bila precrtana. Na margini je više puta napisala isto. Jednu reč. POKOJNI.

✿ *Crveni adresar* ✿

A. ALM, ERIK

TOKOM ŽIVOTNOG VEKA se susretnoš sa tolikim imenima. Jesi li razmišljala o tome, Dženi? O svim tim imenima koja dolaze i odlaze. Koja ti slome srce i dovedu te do suza. Koja postanu ljubavnici ili neprijatelji. Ponekad prelistavam svoj adresar. Postao je nešto nalik na mapu mog života. Sada ću ti malo pisati o njemu. Tako da se i ti, koja me se jedina sećaš, takođe sećaš i mog života. Ovo je neka vrsta testamenta. Predajem ti svoja sećanja. Ona su najveća dragocenost koju imam.

Bila je to 1928. godina. Bio mi je rođendan, punila sam deset godina. Čim sam dobila paketić, znala sam da je u njemu nešto važno. Videla sam to po iskri u očevom pogledu. Te tamne oči, inače najčešće zauzete nečim drugim, napregnuto su iščekivale moju reakciju. Poklon je bio umotan u fini tanki svileni papir. Prstima sam pratila njegovu teksturu. Površina je bila nežna, a vlakna su ocrtavala pravi metež od šara. I ta mašna: široka, crvena, od svile. Bio je to najlepší paketić koji je iko ikada video.

„Otvori, otvori!“ Agnes, moja mlađa sestra, ushićeno se naginjala preko trpezarijskog stola, laktovima se oslanjajući na stolnjak, zbog čega ju je majka opomenula.

„Da, otvori ga sada!“, čak je i otac delovao nestrpljivo.

Palcem sam pogladila mašnu pre nego što sam povukla za oba kraja i razvezala je. U paketiću se nalazio adresar uvezan u sjajnu, crvenu kožu, sa oštrim mirisom boje.

„U njemu ćeš sakupljati prijatelje“, rekao je otac sa osmehom, „sve koje budeš upoznala u životu. Na svim onim uzbudljivim mestima koje budeš posetila. I tako ih nikada nećeš zaboraviti.“

Uzeo je knjižicu iz moje ruke i otvorio je. Pod A je već upisao svoje ime. *Erik Alm*. Kao i adresu i broj telefona u radionici. Broj koji je priključen sasvim nedavno i na koji je bio toliko ponosan. Kod kuće još nismo imali telefon.

Bio je veliki čovek taj moj otac. Ne u fizičkom smislu. To nikako. Ali njegove misli kao da nikada nisu pronalazile sebi mesto u toj kući, već kao da je uvek težio nekud preko pola sveta, što dalje, ka nepoznatim mestima. Često mi se činilo da zapravo i nije želeo da bude tu sa nama. Nije uživao u sitnicama, u svakodnevicu. Žudeo je za znanjem i punio nam kuću knjigama. Ne sećam se da je bio naročito govorljiv. Čak ni sa majkom. Samo je sedeo tamo sa svojim knjigama. Ponekad bih mu se uspuzala u krilo dok sedi u fotelji za čitanje. Nikada se nije bunio, samo bi me ćušnuo u stranu da mu ne zaklanjam slova i slike koje su pobudile njegovo zanimanje. Imao je neki sladak miris na drvo, kosa mu je uvek bila prekrivena slojem piljevine zbog kog je delovala prosedo. Šake su mu bile grube i ispucale. Svake večeri bi ih dobro natrljao vazelinom i zatim spavao sa tankim pamučnim rukavicama.

Moje šake. Njima sam ga oprezno grčila oko vrata. Sedeli smo tako u svom svetu. Pratila sam ga na njegovim misaonim putovanjima u ritmu okretanja stranica. Čitao je o zemljama i kulturama, zabadao čiode u veliku kartu sveta koju je pričvrstio za zid. Kao da su to mesta koja je posetio. Jednog dana, govorio je, jednog dana će poći u svet. Onda je kraj čioda zapisivao brojke. Jedinice, dvojke i trojke. Prema redosledu kojim im je određivao prioritet. Možda bi mu bolje pristajalo da bude istraživač?

Samo da nije bilo dedine radionice. Nasledstva kojim je trebalo upravljati. Dužnosti koju je trebalo obavljati. Ver- no je odlazio u radionicu svakog jutra, čak i pošto je deda umro, i stajao tamo kraj svog šegrta u sumornoj prostoriji, sa daskama naslaganim duž zidova, okružen oštrim mirisom terpentina i razređivača. Nama deci je najčešće bilo dozvoljeno samo da stojimo na vratima i gledamo. Napolju su se ruže, bujne i bele, penjale uz tamnosmeđu drvenu fasadu. Kada bi latice pale na zemlju, skupljale smo ih i stavljale u posude sa vodom: pravile smo svoj parfem kojim smo se prskale po vratu.

Sećam se naslaganih poludovršenih stolica i stolova; piljevine i strugotine; alatki kako vise sa kuka na zidovima: dleta, ubodnih testera, rezbarskih noževa, čekića. Svaka je imala svoje određeno mesto. Sa svog mesta za stolarskom klupom otac je sve držao na oku. Sa olovkom iza uva i debelom pregačom od smeđe ispucale kože. Uvek je radio sve do mraka, kako leti tako i zimi. Onda je odlazio kući. Kući u fotelju.

Otac. Njegova duša je još kraj mene. Pod hrpom novina na stolici koju je on napravio, sa jastučetom koje je istkala majka. Sve što je želeo bilo je da otputuje u svet. A za sobom je ostavio trag samo između kućna četiri zida. Zanatske

umetnine: naslonjača koju je izdeljao za majku, sa ljupkim ukrasima. Drvene rezbarije koje je pažljivo izrađivao svojeručno. Polica na kojoj još stoje neke od njegovih knjiga. Moj otac.

2

I NAJMANJI POKRET zahteva koliko fizičkog naprezanja toliko i snage uma. Ona pokreće noge za nekoliko milimetara napred, pa onda zastaje. Spušta ruke na naslon stolice. Jednu po jednu. Zastaje. Odupire se nogama. Steže naslon jednom rukom, dok drugu oslanja na trpezarijski sto. Ljulja se napred-nazad gornjim delom tela kako bi dobila ubrzanje. Stolica na kojoj sedi ima visok, mekan naslon za leđa, a noge joj stoje na plastičnim podloškama koje je izdižu za nekoliko centimetara. Pa ipak joj treba poprilično vremena da se pridigne. Uspeva iz trećeg pokušaja. Zatim mora još neko vreme da stoji nepomično, pognute glave, sa obe šake na stolu, dok ne prođe vrtoglavica.

Svakodnevno kretanje. Šetnja kroz dve prostorije u stanu. Iz kuhinje u predsoblje, pa obilazak oko sofe u dnevnoj sobi i pauza kako bi pobrala uvele listove sa crvene begonije na prozoru. Zatim dalje do spavaće sobe i kutka za pisanje. Do kompjutera koji je postao toliko važan. Pažljivo seda na stolicu, i ova ima plastične podloške. Postala je toliko visoka da jedva uspeva da smesti butine ispod stola. Podiže

poklopac kompjutera. Hard-disk bruji potmulo i dobro poznato kada ga probudi. Kliknula je na ikonicu *Eksplozora* na radnoj površini i na prvoj stranici je dočekuje *Dagens niheter*. Svakog dana se iščuđava kako čitav svet staje u taj kompjuterčić. I kako ona, usamljena žena iz Stokholma, može da stupi u kontakt sa ljudima sa cele Zemljine kugle, ako to poželi. Tehnika joj ispunjava dane. Ona iščekivanje smrti čini nešto podnošljivijim. Svakog popodneva sedi tu, a ponekad i rano ujutru i kasno uveče, kada san odbija da se pojavi. Marija, prethodna negovateljica, naučila ju je kako sve to funkcioniše. *Skajp, Fejsbuk*, mejl. Rekla joj je da niko nije prestar da nauči nešto novo. Doris se složila rečima da niko nije prestar da ostvari svoje snove. Ubrzo potom, Marija je dala otkaz da bi počela sa studijama.

Ulrika nije delovala podjednako zainteresovano. Nikada nije komentarisala kompjuter niti pitala šta to Doris radi. Samo bi obrisala prašinu sa njega u prolazu, dok je hitala kroz sobu ponavljajući u glavi spisak stvari koje treba uraditi. Možda je ipak na *Fejsbuku*. Izgleda da većina jeste. Doris ima nalog, to joj je napravila Marija. I troje prijatelja. Marija je jedna od njih. Kao i sestrina unuka Dženi u San Francisku, i Dženin stariji sin Džek. S vremena na vreme zaviri im u živote, prati događaje i slike iz jednog drugog sveta. Ponekad čak i u živote njihovih prijatelja. Onih sa otvorenim profilima.

Prsti i dalje funkcionišu. Malo su sporiji nego pre, i ponekad je obuzmu bolovi pa mora da se odmori. Piše da bi prikupila svoja sećanja. I shvatila život kakav je bio nekada. Želja joj je da Dženi bude ta koja će sve to pronaći posle Dorisine smrti. Da ona sve to čita i smeši se na fotografije. Da ona nasledi sve te lepe stvari: nameštaj, slike, ručno oslikanu šolju. Valjda ih neće sve pobacati pravo u neki kontejner?

Stresla se od jeze na tu pomisao, spustila prste na tastaturu i počela da piše kako bi raspršila misli. Danas je napisala *napolju su se ruže, bujne i bele, penjale uz tamnosmeđu drvenu fasadu*. Jednu rečenicu. Potom tišina i navigacija po moru sećanja.

 Crveni adresar *A. ALM, ERIK POKOJNI*

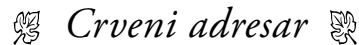
JESI LI IKADA ČULA pravi urlik iz dubine nečijeg bića, Dženi? Urlik iznikao iz očaja? Krik koji dopire iz dna srca, koji dopire do najsitnijeg atoma, koji nikog ne ostavlja ravnodušnim? Ja sam ih čula više puta, ali svi su me podsetili na prvi, najužasniji.

Dopirao je iz zadnjeg dvorišta. Tamo je stajao on. Otac. Urlik je odjekivao među kamenim zidovima, a iz šake je navirala krv koja je bojila inje na travnjaku u crveno. Iz ručnog zgloba virila je burgija. Krik je uminuo, a on se srušio na zemlju. Svi smo strčali niza stepenice i požurili u dvorište, ka njemu. Majka mu je vezala svoju kecelju oko ruke i podigla mu ruku. Njen urlik bio je podjednako snažan kao i njegov kada je pozvala u pomoć. Očevo lice bilo je zastrašujuće bledo, usne modroljubičaste. Sve je zatim bilo kao u magli. Ljudi koji su ga izneli na ulicu. Auto koji ga je pokupio i odveo. Jedna jedina suva bela ruža u žbunu kraj kućnog zida i inje koje ju je okruživalo. Kada su svi nestali, sela sam na zemlju i zurila u nju. Ta ruža se nije predavala. Molila sam se Bogu da i moj otac ima toliko snage.

Usledile su nedelje nemirnog iščekivanja. Svakog dana posmatrali smo kako majka pakuje ostatke od doručka, kašu, hleb i mleko i odlazi u bolnicu. Često se vraćala sa neotvorenim paketom.

Jednog dana došla je kući sa njegovom odećom koja je visila iz korpe još uvek pune hrane. Oči su joj bile natečene i crvene od plača. Crvene kao očeva zatrovana krv.

Sve se zaustavilo. Život se završio. Ne samo za oca već za sve nas. Urlik iz tog zamrznutog novembarskog jutra surovo je okončao moje detinjstvo.

Crveni adresar

S. SERAFEN, DOMINIK

SUZE U NOĆI nisu pripadale meni, ali su toliko prožimale moje biće da sam se katkad budila uverena da jesu moje. Majka je sedela u naslonjači u kuhinji dok smo mi ležale u našim krevetima. Već sam se navikla da spavam uz pratnju njenih jecaja. Šila je i plakala; zvuk ridanja pojavljivao se u naletima i pronosio kroz sobu duž tavanice sve do nas, dece. Mislila je da spavamo. Nismo spavale. Mogla sam da čujem kako joj se sline lepe za nozdrve dok ih uvlači u nos i grca. Osećala sam njeno očajanje što je ostala sama, što više ne može da bude na sigurnom, u očevoj senci.

I meni je nedostajao. Nikada više neće sedeti u svojoj fotelji, duboko utonuo u knjigu. Nikada mu se više neće uspuzati u krilo i krenuti sa njim u svet. Zagrljaje kojih se sećam iz detinjstva bili su očevi.

Usledili su teški meseci. Kaša koju smo jeli za doručak i večeru postajala je sve vodenastija. Bobica, koje smo brali u šumi i sušili, polako je ponestajalo. Jednog dana majka je ubila goluba očevom puškom. Bio je dovoljan za kašu, i to je bio prvi put od očeve smrti da smo se site najele, prvi put

da su se majci obrazi zarumeneli, prvi put da smo se zajedno smejale. Ali taj smeh će uskoro utihnuti.

„Starija si, moraćeš sama da se brineš o sebi“, rekla je majka i tutnula mi cedulju u ruku. Videla sam kako joj suze naviru u zelenim očima pre nego što se okrenula i počela vlažnom krpom mahnito da riba tanjire iz kojih smo maločas jeli. Kuhinja u kojoj smo stajale tada, pre toliko godina, postala je muzej sećanja na moje detinjstvo. Sećam se svega, do najsitnije pojedinosti. Suknje koju je šila, plave boje, prebačene preko stoličice. Kaše od krompira i pene koja se prelila preko ivice tokom kuvanja, sada sasušene. Jedne sveće koja je prostorijski davala prigušen sjaj. Majčinih kretnji između sudopere i trpezarijskog stola. Haljine koja joj se vijorila oko nogu dok je hodala.

„Kako to misliš?“, uspela sam da izustim.

Zastala je u pola pokreta, ali me nije pogledala.

„Izbacuješ me?“, nastavila sam.

Nije bilo odgovora.

„Ma, reci nešto! Da li me izbacuješ?“

Spustila je pogled ka slivniku.

„Sada si odrasla, Doris, moraš razumeti. Pronašla sam ti dobar posao. A kao što možeš videti po adresi na cedulji, to nije daleko. Moći ćemo da se vidamo.“

„A škola?“

Majka je podigla glavu i zurila u prazno.

„Otac nikada ne bi dozvolio da me ispišeš iz škole. Ne još! Nisam završila!“, viknula sam na nju. Agnes je uznemireno zapištala u svojoj stolici.

Klonula sam na pod kraj stola i briznula u plač. Mama je sela kraj mene i položila mi ruku na čelo. Bila je još hladna i vlažna od pranja sudova.

„Molim te ne plači, dušo moja“, prošaputala je i prislonila glavu na moju. Bilo je toliko tiho da sam skoro mogla da čujem teške suze kako joj se slivaju niz obraze i mešaju se sa mojima.

„Dolazićeš kući svake nedelje, to će ti biti slobodan dan.“

Njeni utešni šaptaji pretvorili su se u potmulo mumljanje u mojim ušima. Na kraju sam zaspala u njenom zagrljaju.

Sledećeg jutra sam se probudila suočena sa surovom i neopozivom istinom da sam prinuđena da napustim svoj dom i sigurnost i uputim se na nepoznatu adresu. Bez reči protivljenja, uzela sam torbu sa odećom koju mi je majka pružila, ali na rastanku nisam mogla da je pogledam u oči. Zagrlila sam mlađu sestru i krenula ćutke. U jednoj ruci sam držala torbu, u drugoj tri očeve knjige povezane debelim kanapom. Na cedulji u džepu jakne stajalo je ime napisano majčinim kitnjastim rukopisom: *Dominik Serafen*. I nekoliko strogih uputstava: *Nakloni se kako treba. Pričaj lepo*. Polako sam tumarala ulicama Sederalma, sve do adrese koja je stajala ispod imena: *Ulica Bastugatan broj 5*. Tamo je trebalo da nađem sebi novi dom.

Kada sam stigla, dugo sam stajala pred modernom zgradom. Imala je velike lepe prozore sa crvenim okvirima. Fasada je bila napravljena od kamena, a staza popločana ujednačenom kaldrmom vodila je u vrt. Bilo je to nešto sasvim drugačije od proste, oronule drvene kuće koja mi je dotad bila dom. Neka žena je izašla na vrata. Na sebi je imala blistave kožne cipele i bleštavobelu haljinu bez naglašenog struka. Na glavi je nosila zvonasti šešir bež boje navučen sasvim ispod ušiju, a o ruci joj se njihalala majušna kožna tašna u istoj boji kao i šešir. Posramljeno sam pogladila svoju iznošenu vunenu suknju dugu do kolena i zapitala se ko će mi otvoriti vrata kada budem pozvonila. I da li je

Dominik muškarac ili žena. Nisam mogla znati, jer nikada ranije nisam čula takvo ime.

Hodala sam polako, zadržavajući oba stopala na svakom stepeniku sjajnog mermernog stepeništa. Popela sam se dva sprata. Dvokrilna vrata od tamne hrastovine bila su viša od svih vrata koja sam ikada videla. Zakoračila sam napred i pokucala alkom u obliku lavlje glave. Potmulo je odjeknulo i zagledala sam se u lavlje oči. Žena odevena u crno sa belom kecljom otvorila mi je uz naklon. Razmotala sam cedulju kako bih joj je pokazala, ali nisam stigla ništa da izustim pre nego što se pojavila još jedna žena. Ona u crnoj haljini je odstupila u stranu i uspravnih leđa stala uza zid.

Druga žena je imala crvenkastosmeđu kosu upletenu u dve duge pletenice koje su se uvijale u široku punđu smešteno nisko na vratu. Oko vrata se tiskalo nekoliko nizova belih bisera različitih oblika. Njena haljina je bila od sjajne smaragdnozelene svile, tričetvrt dužine, sa plisiranom suknjom koja je šuštalala dok se kretala. Bila je imućna, odmah sam to videla. Odmerila me je od glave do pete, pa povukla dim cigarete uglavljene u dugu crnu muštiklu i izduvala dim uvis, prema plafonu.

„Gle, šta imamo tu“, njen francuski naglasak je bio upadljiv, a glas promukao od dima, „kakva lepa devojka. Možeš da ostaneš. Hajde sada, ulazi.“

Okrenula se i nestala u unutrašnjosti stana. Ja sam ostala da stojim u predsoblju sa torbom ispred sebe. Žena odevena u crno pokazala mi je glavom da uđem. Povala me je kroz kuhinju do devojačke sobe povezane sa njom, u kojoj se nalazio uski krevet koji će postati moj, zajedno sa još dva. Spustila sam torbu na krevet. Iako mi niko to nije rekao, uzela sam haljinu koja je ležala tamo i navukla je preko glave. Tada to još nisam znala, ali postala sam najmlađa od

tri kućne pomoćnice, i stoga ću raditi sve one poslove koje ostale dve nisu htele da rade.

Sela sam na krevet i čekala. Čvrsto skupljenih stopala i ruku skrštenih u krilu. Još se sećam kako me je osećaj usamljenosti ophrvao u toj sobici, jer nisam znala gde sam i šta me očekuje. Zidovi su bili goli, a tapete požutele. Kraj svake postelje nalazio se noćni stočić sa običnom stearinskom svećom u držaču. Dve su bile upola izgorele, a treća nova, sa uvoštanjem fitiljem.

Nije mnogo prošlo pre nego što sam ponovo začula oštre korake po drvenom podu i šuštanje njene suknje. Srce mi je snažno zalupalo. Zaustavila se na vratima, a ja se nisam usuđivala da je pogledam.

„Treba da ustaneš preda mnom. E, tako. Ispravi leđa.“

Ustala sam, a ona je odmah posegnula rukama prema mojoj kosi. Njeni hladni tanki prsti prolazili su svuda, sagnula se i prišla bliže, ispitivački pregledajući svaki milimetar moje kože.

„Čista i fina. Dobro je. Valjda nemaš vaške, devojko?“

Odmahnula sam glavom. Nastavila je da me pregleda, podižući pramen za pramenom kose. Snažno je protrljala prstom prostor iza mog uva, osetila sam njen dugi nokat kako mi grebe kožu.

„Ovde se obično nastane, tu iza uva. Mrzim gamad“, mrmljala je, stresajući se celim telom. Zrak sunca koji se uvukao kroz prozor osvetlio je svetle malje na njenom licu koje su se probile kroz sloj svetlog pudera.

Stan je bio prostran i ispunjen slikama, skulpturama i lepim nameštajem od tamnog drveta. Mirisao je na dim i još nešto što nisam uspevala tačno da odredim. Po danu je

uvek vladao mir i tišina. Ona je pripadala srećnicima koji nikada nisu bili primorani da rade, a ipak joj ničega nije nedostajalo. Ne znam kako je stekla novac. Ponekad sam maštala o njenom mužu. I tome kako ga drži zaključanog negde na tavanu.

Uveče su obično dolazili gosti. Žene u lepim haljinama, sa dijamantima. Muškarci u odelima i šeširima. Ulazili su bez izuvanja i smucali se po salonu kao da su u restoranu. Vazduh su ispunjavali dim i razgovori na engleskom, francuskom i švedskom.

Noći u tom stanu upoznale su me sa mislima koje nikada ranije nisam čula. Jednake plate za žene, pravo na obrazovanje. Filozofija, umetnost i književnost. Novi načini ponašanja. Glasan smeh, besne rasprave i parovi koji su se otvoreno ljubili u prozorskim nišama ili nekom uglu. Bila je to velika promena.

Hodala sam pognuto dok sam okolo sakupljala čaše i brisala prosuto vino. Noge su mi klecale na visokim potpeticama; šljokice i paunovo perje padali su na tlo i zavlačili se u procepe između širokih podnih dasaka u predsoblju. Tu sam morala da ležim do ranih jutarnjih sati i iščakavam svaki trag zabave kuhinjskim nožićem. Kada se madam probudi, sve je moralo opet da bude savršeno. Radile smo bez prestanka, svakog jutra je trebalo postaviti nove ispeglane stolnjake. Stolovi su morali da se blistaju, a čaše da budu bez i jedne mrlje. Madam je uvek spavala do kasnog prepodneva. Kada bi naposletku napustila spavaću sobu, išla bi okolo i pregledala jednu po jednu sobu. Ako bi našla nešto vredno zamerke, uvek sam bila kriva ja. Uvek najmlađa. Ubrzo sam naučila šta joj je zapadalo za oko i ujutru bih pravila dodatnu turu po stanu pre nego što se ona probudi, kako bih ispravila greške koje je napravio neko drugi.

Onih nekoliko sati sna na tvrdom dušek u od konjske dlake nikada nije bilo dovoljno. Telo je stalno bivalo izmoreno dugim danima u kojima su ga šavovi crne uniforme žuljali po koži. Kao i hijerarhijom i šamarima. I muškarcima koji su dodirivali moje telo.

✿ *Crveni adresar* ✿

N. NILSON, JESTA

BILA SAM VEĆ NAVIKLA da poneki gost koji previše popije zatim i zaspi. Moj posao je bio da ih probudim i izbacim. Ali ovaj čovek nije spavao. Zurio je u prazno. Suze su mu se polako slivale niz obraze, jedna po jedna, dok mu je pogled lutao prema fotelji na kojoj je usnuo sedeo drugi muškarac – mlad, sa zlatnosmeđim uvojcima nalik na oreol oko glave. Mladićeva bela košulja bila je raskopčana i otkrivala je požutelu potkošulju. Na preplanuloj koži na prsima bilo je nacrtano sidro, drhtavim linijama zelenoplavog mastila.

„Vi ste tužni, izvinite, ja sam...“

Okrenuo je glavu od nje, oslonivši se ramenom na naslon za ruke kožne fotelje, tako da se nalazio u napola ležećem položaju.

„Nemoguća je ta ljubav“, promumlao je i klimnuo glavom u prazninu koju je popunjavao ukočenim pogledom.

„Pripiti ste. Ustanite, molim vas, morate izaći pre nego što se madam probudi.“ Trudila sam se da mi glas zvuči odlučno. Njegova ruka je zgrabila moju dok sam se mučila da ga podignem.